

Story Power

Tataiso bakeng sa ho tsamaisa
lenaneo la matsatsi a phomolo
la ho-balla-boithabiso

O amohetswe!

Na o batla ho bontsha bana hore ho bala ke ntho eo ba ka e etsatsang kae kapa kae le neng kapa neng? Na o batla ho etsa bonnete ba hore ha ba nke ho bala e le ntho e etsahalang feela ka tlaseng tsa bona? Ho tsamaisa lenaneo la matsatsi a phomolo le nang le ho balla boithabiso jwaloka mookotaba wa lona ke tsela e ntle haholo ya ho etsa sena!

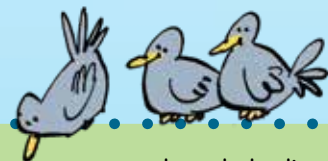
Ka nako ya matsatsi a phomolo ya dikolo bana ba kgona ho phomola le ho fumana phetoho setlwaeding sa letsatsi le letsatsi. Kahoo, matsatsi a phomolo ya dikolo ke nako e ntle ya ho hohela bana hore ba bale, kapa ho ba boloka tlwaelong ya ho balla boithabiso!

Haeba o batla ho tseba hore o ka tsamaisa jwang lenaneo la matsatsi a phomolo la ho-balla-boithabiso, tataiso ena ya Story Power e etseditswe wena! Ho yona o tla fumana dikeletso bakeng sa ho hlophisa le ho tsamaisa lenaneo, esitana le mehopolobakeng sa diketsahalo tse natefelang tseo o ka di kenyeletsang.

Eba le rona bakeng sa ho boloka bana ba gothaletse ho bala ka dinako tsohle selemo ho pota.

Sehlopha sa Nalibali

PS: Tataiso ena e fumaneha ka dipuo tse leshome le motso o mong tsa Afrika Borwa. Dula o lebelletse ditataiso tse ding letotong la Story Power! Leba ho www.nalibali.org bakeng sa ho di fumana.

Ho na le eng ka hare

- Lenaneo la matsatsi a phomolo la ho-balla-boithabiso ke eng?..... 3
- Ho hlophisa le ho tsamaisa lenaneo la matsatsi a phomolo..... 4
- Mehopolo e 15 ya diketsahalo tsa lenaneo la matsatsi a phomolo..... 6

Bakeng sa tlhahisoleseding e nngwe mabapi le ho sebedisa hape le/kapa ho aba matheriale ona, ikopanye le Nalibali:

The Nalibali Trust
 Suite 17-201, Building 17
 Waverley Business Park, Wyecroft Road
 Mowbray, 7700
 Mohala: (021) 448 6000
 Imeili: info@nalibali.org

- Tsamaiso ya popo ya mehopolobakeng le diporojeke:
- Project for the Study of Alternative Education in South Africa (PRAESA)
- Phetolelo: Hilda Mohale
- Ho hlophisa le ho balla diphoso: Pulane Mahlasela
- Ditshwantsho tsa bapphetwa ba Nalibali: Rico
- Moralo: Magenta Media
- Tlhophisano ya sengolwa (Typesetting): Baseline Publishing Services
- Tshehetso ka ditjhelete bakeng sa mohlodi ona e fanwe ke United States Agency for International Development

Lenaneo la matsatsi a phomolo la ho-balla-boithabiso ke eng?

Ho balla boithabiso ha se ntho e lokelang ho fela ha ditlhapo tsa ho bala di nka kgefutso! Mananeo a matsatsi a phomolo a ka fana ka sebaka bakeng sa bana ho tswela pele ho natefelwa le ho sibolla dipale nakong ya matsatsi a phomolo ya dikolo.

Mananeong a matsatsi a phomolo a ho-balla-boithabiso ho toboketswa haholo ho ho balla monate! Diketsahalo tse etsang mananeo ana di na le sepheo se le seng feela: ho tsosolosa le ho boloka lerato la bana la ho bala le la dipale.

Ho na le melemo bakeng sa mananeo a matsatsi a phomolo a tsepamisitseng maikutlo ho ho balla boithabiso. E meng ke ena.

- ★ Mananeo a matsatsi a phomolo a thusa bana ho bona ho bala e le ntho eo motho a e etsang ka nako eo a sa sebetseng. Ho bona ho bala jwaloka ketsahalo e monate ya nako ya boikgathollo ke mohato wa bohlokwa wa ho thusa bana ho ba babadi ba bophelo bohle.
- ★ Hangata matsatsi a phomolo ke dinako tse seng maphathaphathe haholo. Sena se bolela hore ho na le nako e ngata e fumanehang bakeng sa diketsahalo tsa ho-balla-boithabiso ho feta ka nako eo dikolo di butsweng. Kahoo, mananeo a phomolo ya dikolo e ka ba a iketlileng mme a ka nka nako e telele letsatsi le letsatsi ho feta dikopano tsa ditlhapo tsa ho bala ka nako eo dikolo di butsweng.

- ★ Bana bao e eso kang e eba ditho tsa tlelapo ya ho bala ba ka kenyeletswa mananeong a matsatsi a phomolo. Sena se ba tsebisa ho kamoo dipale, dibuka le ho bala e leng ntho tse kgotsofatsang ka teng. Ho ba kgothaletsa ho ba babadi ba nako tsohle esitana le ho kenela ditlhapo tsa ho bala!
- ★ Mananeo a matsatsi a phomolo a boloka bana ba etsa ho hong mme ba thabiswa tikolohong e kgatholohileng le e bolokehileng. A bohlokwa haholoholo haeba batswadi ba bana ba sebetsa, le metseng eo ho yona ho se nang dintho tse ngata tseo bana ba ka di etsang matsatsing a phomolo ya dikolo.

Bana ba ya mananeong a matsatsi a phomolo a ho-balla-boithabiso eseng hobane ho ena le motho ya ba boleletseng hore ba tshwanetse ho ya, ebile e se hobane ba tla lefshwa ho etsa jwalo. Ba ikela feela hobane ho le monate mme e le ntho e ba kgotsofatsang ha ba e etsa!

O ka fumana haholwanyane mabapi le ho balla boithabiso ho Tataiso ya 1 ya Story Power, e fumanehang ho www.nalibali.org.

Ho hlophisa le ho tsamaisa lenaneo la matsatsi a phomolo

Kahoo o entse qeto ya ho tsamaisa lenaneo la matsatsi a phomolo la ho-balla-boithabiso! Ha ho na tsela e le nngwe ya ho etsa sena. Sebedisa se o nyakalatsang mabapi le dipale le dibuka hore se o thuse ho bopa mananeo a monate le a kgothatsang.

Empa diketsahalo dife kapa dife tseo o di kgethang, tlhophiso e nepahetseng e bohlokwa. Mehopolo e itseng ke ena bakeng sa ho o tataisa.

★ **Mang?** Mananeo a matsatsi a phomolo a ka tsamaiswa ke batswadi, boralaeborari, matitjhere, baetapele ba ditlhapo tsa ho bala kapa baiuthuti ba diyunivesithi. Hape ha o tlamehe ho etsa sena o le mong! Batla baiithaopi ba ka o thusang. Kopa batho ba baholo ba ratang dipale le ho bala ho ba le seabo ho lenaneo lohle kapa ho ithaopa ho tsamaisa diketsahalo tseo ba nang le boitsebelo ho tsona, jwaloka ho pheta dipale kapa bonono le bobetli.

★ **Ba bakae?** Sebedisa lenane la baiithaopi bao o ka ba fumanang ho o thusa ho etsa qeto ya hore ke bana ba bakae bao o ka ba amohelang. Bana ba leshome ho motho a le mong e moholo hangata ba sebetsa hantle. Empa o tla hloka ho fetoha le mabaka. Hopola hore bana ba bang ba ka nna ba se tle kamehla mme ka matsatsi a mang o ka nna wa ba le bana ba bangata ho feta ka moo o neng o rerile.

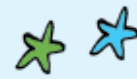
★ **Hokae?** O ka tshwarela lenaneo la matsatsi a phomolo kae kapa kae moo ho bolokehileng mme ho na le sebaka se lekaneng – sekolong, laeboraring, holong ya setjhaba, kerekeng, moskeng kapa tempeleng. Leka ho kgetha sebaka se ke keng sa lebella hore wena le bana le dule le kgutsitse haholo – ho thata ho kgutsa ha le nyakalla ka lebaka la dipale!

★ **Eng?** O tla hloka dipale tse ka balwang le ho phetwa, esitana le dintho tse ding tsa ho bala bakeng sa bana ba hao. Leka ho fumana dintho tse fapaneng tsa ho bala kamoo o ka kgonang ka teng, tse kang dibuka tsa ditshwantsho, dinobebe, dibuka tsa tlhahisoleseding, dithotokiso, diraeme le dimakasine. Sena se tla netefatsa hore bohle ba fumana ho hong hoo ba ka ratang ho ho bala. Mohlomong o ka hloka mehlodi e meng bakeng sa diketsahalo tse ding tseo o di hlophisitseng, ho etsa mohlala, maqephe, khateboto; dintho tse resaekelwang tse kang mabokoso a sereyale,

ditshelo tsa mahe le dikwahelo tsa dibotlolo; dikerayone; dipentshele tsa dikerayone; dikoki; dikere; sekgomaretsi; pente le diborashe; hlama ya ho bapala le letsopa. Dintho tse kang dikgetjhana tsa masela, dikhafo, dikatiba le dimaske di etsa dithusi tse ntle bakeng sa ho tshwantshisa dipale.

Dikeletso tsa ho hlophisa

1. Rala lenaneo la diketsahalo bakeng sa letsatsi le letsatsi. (Ho na le mohlala wa lenaneo leqepheng le latelang.) Kgetha mefuta e fapaneng ya diketsahalo ho boloka lenaneo le kgahla. Diketsahalo tse ngata di ka tsamaelana le dipale tseo o di kgethileng, empa kenyeletsa le diketsahalo tse ding tsa ho bala le ho ngola. Hopola hore bana ba bang ba bangata ba tla tla letsatsi le letsatsi kahoo o tla hloka dipale, dipina le dipapadi tse fapaneng. Ikwetlise ho etsa dipale le diketsahalo tseo o di kgethileng hore o tle o tsebe hore di tla nka nako e kae ho phethwa.
2. Bapatsa lenaneo la hao la matsatsi a phomolo dikopanong tsa sekolo tsa batswadi, dikoranteng tsa motse le dibotong tsa ditsebiso laeboraring, ditlilining le dikolong.
3. Hlophisa letsatsi la boingodiso e le hore o tle o tsebe hore ke bana ba bakae ba tlang ho nka karolo lenaneong leo. Sena se tla o thusa ho etsa qeto ya hore ke disebediswa dife tseo o di hlokanang. Mema batswadi le bahlokomedi ba bang ho tla ho ngodisa bana ba bona bakeng sa lenaneo dibekeng tse pedi pele le qala. (Ho na le mohlala wa foromo ya boingodiso ho www.nalibali.org, kapa o ka iketsetsa eo e leng ya hao.)
4. Rera hore o tla etsa jwang hore sebaka sa hao se kgahle. Nahana ka kamoo o ka lokisang dibaka tse kgutsitseng moo bana ba tlang ho kgona ho sheba le ho ipalla dibuka ka bobona, le dibaka tse ding tse loketseng diketsahalo tseo o di hlophisitseng.

Mohlala wa lenaneo la matsatsi a phomolo

	Mantaha	Labobedi	Laboraro	Labone	Labohlano
09:00–09:15	Pina ya 1	Papadi ya 1	Raeme	Pina ya 2	Papadi ya 2
09:15–09:30	Ketsahalo ya selelekela (Ha re tsebaneng: leqephe la 6)	Ketsahalo ya selelekela (Ho etsa dikgetho: leqephe la 6)	Pheta pale	Pale e ballwang hodimo 3: ho balla sehlopha sohle hodimo	Pale e ballwang hodimo 4: ho balla sehlopha sohle hodimo
09:30–10:00	Pale e ballwang hodimo 1: ho balla sehlopha sohle hodimo	Pale e ballwang hodimo 2: ho balla sehlopha sohle hodimo	Puisano ka pale: puisano ka pale ya kajeno	Puisano ka pale: puisano ka pale ya kajeno	Puisano ka pale: puisano ka pale ya kajeno
10:00–10:45	Puisano ya dihlotshwana: Sehlooho: Dipale tseo re di tsebang; dipale tseo re di ratang	Ketsahalo ya bonono e tsamaelanang le pale ya kajeno	Bonono le bobetli tse tsamaelanang le pale ya kajeno	Bonono le bobetli tse tsamaelanang le pale ya kajeno	Ketsahalo ya terama e tsamaelanang le pale ya kajeno (Ho tshwantshisa pale ka dihlotshwana)
10:45–11:00	Diseneke le kgefutso ya ho ya ntlwaneng				
11:00–11:45	Ketsahalo ya ho ngola (Ho etsa lebota la dipale: leqephe la 7)	Ketsahalo ya ho ngola e tsamaelanang le pale ya kajeno (Ho ngolla e mong wa baphetwa)	Ketsahalo ya terama e tsamaelanang le pale ya kajeno	Ketsahalo ya ho ngola (Ho etsa dibuka: leqephe la 6 / Ho bopa lebidi la pale: leqephe la 7)	Ho iqapela dipale (Ho eketsa mantswe a mang: leqephe la 6)
11:45–12:05	Ho bala dibuka o le mong le/kapa ka bobedi	Ho bala dibuka o le mong le/kapa ka bobedi	Ho bala dibuka o le mong le/kapa ka bobedi	Ho bala dibuka o le mong le/kapa ka bobedi	Ho bala dibuka o le mong le/kapa ka bobedi
12:05–12:15	Pheta pina ya 1 mme o re sala hantle	Pheta pina ya 1 mme o re sala hantle	Pheta pina ya 1 kapa raeme mme o re sala hantle	Pheta dipina tsa 1 le 2 kapa raeme mme o re sala hantle	Pheta dipina tsa 1 le 2 kapa raeme mme o re sala hantle

Mehopolo e 15 ya diketsahalo tsa lenaneo la matsatsi a phomolo

- 1. Ha re tsebaneng.** Itokisetse ka ho seha le ho ntsha ditshwantsho dife kapa dife tse kgolo dimakasineng kapa dikoranteng mme o di manamise hodima maqephe a maholo a pampiri. Jwale ngola dipotso tse tharo kamora setshwantsho ka seng tseo bana ba ka di sebedisang ho itsebisa ho ba bang, ho etsa mohlala, "Lebitso la hao o mang? O etsa eng bakeng sa boithabiso? Pale eo o e ratang ka ho fetisisa ke efe?" Kamora moo seha setshwantsho ka seng o se etse dikoto tse nne mme o kenye dikoto tsa ditshwantsho kaofela ka hara pakana. Qala ketsahalo ka ho re ngwana ka mong a nke sekotwana se le seng sa setshwantsho ka pakaneng. Ba kope ho batla bana ba bang ba bararo ba nang le dikotwana ho qetella setshwantsho mme ebe ba araba dipotso mmoho.
- 2. Ho etsa dikgetho.** Taka kapa o batle ditshwantsho tsa dintho tse pedi, mohlala, palesa le ditjhokolete. Bea ditshwantsho tseo pontsheng moo bana bohle ba ka di bonang. Arola bana ka dihlotshwana mme o re ba buisane ka hore ke efe ya dintho tse pedi eo ba ka e kgethang ebang ba ka lokela ho ba le e nngwe ya tsona mme ba fane ka lebaka la kgetho ya bona. Memamotho e mong ho tswa sehlopheng ka seng ho bolella bohle dintho tseo ho buisanweng ka tsona sehlopheng sa hae.
- 3. Ho bina le ho bapala.** Dipina, diraeme le dipapadi ke tsela tse monate tsa ho qala le ho qetela letsatsi ka leng. Ruta bana dipina, diraeme le dipapadi tseo o neng o di bina, o di etsa le ho di bapala ha o ne o sa le ngwana, esitana le tse ding tseo ba di tsebang. Binang dipina ka dipuo tsa lapeng tsa bana kaofela mmoho le ka dipuo tse ding.
- 4. Ho bala le ho pheta dipale.** Balla hodimo le/kapa ho pheta dipale kgafetsa, mme o be le nako kamora moo ya ho bua ka tsona mmoho le bana. Hape fumana nako eo bana ba ka balang kapa ba sheba dibuka ka bongwe kapa ka bobedi.
- 5. Ho etsa dibuka.** Etsa dibuka ka ho kopanya maqephe a sa ngollang ka seteipolara mmoho mme o re bana ba a sebedise ho iketsetsa dibuka tsa dipale. Bana ba baholwanyane ba ka taka le ho ngola ka bobona. Bana ba banyenyane ba ka taka ditshwantsho bakeng sa pale mme wena o ka ngola mantswe ao ba o bolellang ona. E re bana ba ballane dibuka tsa bona!
- 6. Ho etsa dibuka tsa alfabete.** Etsa sena le bana ba banyenyane kapa o meme bana ba baholwanyane hore ba etsetse ba banyenyane bao ba ba tsebang. Ngola tlhaku ka nngwe ya alfabete leqepheng le ka thoko mme o a kopanye mmoho ka seteipolara ho etsa buka. Jwale hlahisa hore bana ba take kapa ba batle ditshwantsho tsa dintho tseo ba di tsebang bakeng sa tlhaku ka nngwe, ho etsa mohlala, Apole kapa Api bakeng sa "A".
- 7. Ho kenya mantswe.** Bontsha bana buka ya ditshwantsho e se nang mantswe mme o ba phephetse ho sebedisa ditshwantsho tseo bakeng sa ho qapa dipale tse ngata tse fapaneng kamoo ba ka kgonang!

8. **Ho etsa lebota la dipale.** Fumana sebaka leboteng la moo le kopanelang teng. Efa bana maqephe, dikerayone le dipentshele mme o re ba ngole le ho taka ka dipale tse ba natefelang. Manamisa tseo bana ba di ngotseng le ho di taka leboteng.
9. **Ho rala menyu.** Kopa bana ho inahanela jwaloka haeka ba memme baphetwa ba buka ya dipale eo ba e ratang haholo ho tla ja le bona dijo tsa motsheare kapa ho nwa teye. E re ba ngole menyu wa dijo tseo ba tlang ho di fa baphetwa ba bona bakeng sa ho ja le ho nwa.
10. **Ho bopa lebidi la pale.** Arola bana ka dihlotshwana mme o fe sehlotshwana ka seng leqephe le leholo le nang le sedikadikwe se seholo se arotsweng ka dikarolo tse tsheletseng tse lekanang – jwaloka lamunu – ho sona. E re ngwana a le mong sehlotshwaneng ka seng a qale pale ka ho ngola le/kapa ho taka qalo ya pale ka hara se seng sa dikarolo tsa didikadikwe. Bana ba fana sebaka sa ho ahella paleng ka ho ngola ka hara dikarolo tse ding ho fihlela pale e fella. Jwale ba ka etsa qeto ya ho fa pale ya bona sehlooho mme ba natefelwe ke ho e bala mmoho!
11. **Ho rekota tse lokelang ho hopolwa.** Bitsa bana ba tlo taka ditshwantsho, ba sebedise dinepe, ba sehe le ho ntsha mantswa dikoranteng le dimakasineng, mme ba kenye le mantswa a bona ho bopa phousetara e bitswang: Tseo ke tlang ho dula ke di hopola.
12. **Ho noha pale.** E re bana ba sebetse ka dihlotshwana ho maema ketsahalo e tswang paleng eo bohle ba e tsebang mme dihlopha tse ding di nohe lebitso la pale eo.

13. **Ho ngola le ho tshwantshisa.** Kgetha e nngwe ya dipale tsa lenaneo la matsatsi a phomolo. Mmoho le bana, ngola seo mophetwa ka mong a se buang mme o re bana ba kgethe hore ba batla ho ba mophetwa ofeng. Fana ka dithusi, tse kang dikotwana tsa masela, dikatiba, dieta kapa diaparo mme o re ba tshwantshise pale eo.
14. **Ho amohela baeti.** Mema bangodi, batshwantshi, bapheti ba dipale le dibapadi tsa kalaneng ho tla bua le bana le ho abelana dipale le bona.
15. **Ho intsha.** Ntsha bana le nke leeto la ho ya bona papadi, kapa ho sibolla laeaborari ya motse wa heno, kapa ho etela nqe nngwe moo ho tsamaelanang le pale eo o ba phetetseng yona kapa le e badileng mmoho.

O ka fumana diketsahalo tse ding tsa ho-balla-boithabiso ho Ditataiso tsa Rona tse ding tsa Story Power. Eya ho www.nalibali.org.

Hokahana le Na'ibali

Eba karolo ya neteweke ya Na'ibali mme o sebedise matla a dipale ho kgothaletsa bana ho batla ho bala le ho ngola.

Etela dikalana tse fapaneng bakeng sa mehlodi le dikeletso tsa ho-balla-boithabiso, le dipale tsa bana ka dipuo tse 11.

Ditlatsetso tsa Na'ibali

Fumana tlatssetso ya hao ya koranta, e puo di pedi ya ho-balla-boithabiso ka hara *Sowetan*, *Sunday Times Express*, *Daily Dispatch* le *The Herald*. Bakeng sa tlhahisoleseding e nngwe, etela www.nalibali.org.

Na'ibali radiyong

Bulela mananeo a radiyong a Na'ibali diteisheneng tsa setjhaba tsa SABC mme o natefelwe ke dipale tsa bana ka dipuo tsohle tse 11 tsa semmuso. Etela www.nalibali.org bakeng sa **sekejule sa radiyo** sa Na'ibali.

www.nalibali.org

Etela **websaete** ya Na'ibali bakeng sa maqephe a mahala a dikeletso, diboloko tsa tsebo ya ho bala le ho ngola, dikeletso tsa ho bala le dipale tsa bana.

www.nalibali.mobi

Dikeletso tsa ho pheta dipale le ho bala, tshehetso ya ditlapano tsa ho bala le dipale ka dipuo tse 11 tsa Afrika Borwa – **selefounong** ya hao!

Media ya phedisano

Kenela puisano ho **Facebook** mme o re latele ho **Twitter** le **Instagram** bakeng sa dikeletso le dintlafatso tse kgothatsang tsa ho-balla-boithabiso le ditaba tse ntjha. Hape o ka etela kanale ya rona ya **YouTube**, www.youtube.com/user/TheNalibaliChannel bakeng sa dikeletso tsa tlelapo ya ho bala.

Ikopanye le rona ka ho letsetsa setsing sa rona sa mehala ho **02 11 80 40 80**, kapa

ka e nngwe ya ditsela tse lateng: www.nalibali.org www.nalibali.mobi

 [nalibaliSA](https://www.facebook.com/nalibaliSA) [@nalibaliSA](https://twitter.com/nalibaliSA) [@nalibaliSA](https://www.instagram.com/nalibaliSA) info@nalibali.org